

netel (*Galeopsis tetrahit*), Framboos (*Rubus idaeus*) en Kleefkruid (*Galium aparine*) groeien massaal op de vaak steile wallen langs het diepje.

In deze wallen direct langs de beek broeden eveneens vele vogelsoorten. Typisch is de voorkeur die Nachtegaal en Spotvogel voor dit type wal aan de dag leggen. Mogelijk zijn de dichte kruidenvegetaties, vooral van brandnetel, hiervan de oorzaak. Een enkele maal treffen we de IJsvogel aan, die in de steile oevers zijn nest graaft. Men heeft allerlei plannen met de Drentse beken. Een groot aantal ervan zal genormaliseerd worden, hetgeen meestal gepaard gaat met een groot verlies aan natuur- en

landschapsschoon, om van de natuurwetenschappelijke waarden nog maar niet eens te spreken.

Het is te hopen dat bij de meest belangrijke delen van de Drentse beken een oplossing zal worden gevonden waarbij ook althans een aantal van deze typische oeverwallen gespaard zal mogen blijven. In landbouwkundig opzicht behoeven de oude Drentse waterlossingen verbetering. Laat men bij dit alles echter bedenken dat Nederland in de toekomst niet alleen wordt gezien als een land waarvan we moeten leven doch ook als een land waarin we moeten leven.

Litteratuur.

- Diemont, W. H. 1940. Enkele merkwaardige plantengezelschappen langs de Drentse beekdalen. N.K.A. dl 50, p. 75-77.
Edelman, C. H. 1943. De geschriften van Harm Tiesing over de landbouw en het volksleven in Oostelijk Drenthe.
Jonge van Ellemeet, Jhr. B. M. de, 1920-1925. Geschiedkundige Atlas van Nederland. De marken van Drente, Groningen, Overijssel, Gelderland en Utrecht.
Loeff, J. A. v. d., 1948. Hout- en Wildwallen. Landbouwk. Tijdschr. Juni 1948, p. 249 e.v.

PYROLA SECUNDA VOOR DE NEDERLANDSE FLORA VERLOREN?

M. F. MÖRZER BRUIJNS.

(Afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer)

E. Heimans beschrijft in de derde jaargang (1899) van De Levende Natuur de vondst van *Ramischia* (*Pyrola*) *secunda* L. in een loofbos in de buurt van Hummelo, dichtbij Laag Keppel. Dit was toentertijd een nieuwe plant voor de Nederlandse Flora. Hoewel het vermoeden bestond, dat er in de loop der tijden wel nieuwe vondsten zouden volgen, is dit niet gebeurd. Het bos bij het kasteel Enghuizen bij Hummelo bleef tot op heden de enig bekende vindplaats.

Pyrola secunda, die in de Flora Batava de Nederlandse naam Eenzijdwendig wintergroen heeft ontvangen, tierde er welig. E. Heimans bericht in 1899 nog dat er honderden exemplaren groeiden, verspreid over een oppervlakte van een paar honderd meter in omtrek.

Prof. J. Heimans heeft de vindplaats sedertdien geregeld bezocht en deelde mij mede, dat de plant zich tot 1940 in ieder geval goed heeft gehandhaafd. Hij schatte

Fig. 1. *Pyrola secunda* L.

de oppervlakte waar de plant verspreid voorkwam op 60 tot 80 m².

Pyrola secunda komt in geheel Europa voor „in bossen”. Haar verspreiding is evenwel uitgesproken boreo-alpien, dus noordelijk en in gebergten. Deze soort is dan ook volgens de vegetatiekundigen net als de andere inheemse wintergroensoorten kenmerkend voor de naalddwouden en andere acidiphiele loofbos- en dwergstruikgezelschappen van de koel gematigde en koude luchtstreken. Wij zouden *Pyrola*

secunda in Nederland daardoor zo ergens dan wel in het noorden of het noordoosten van het land mogen verwachten, hetzij in het waddendistrict, in het Drents district of in het noorden van het Gelders district. Zo is het tenminste met enige andere boreale bosplanten, zoals Zevenster (*Trientalis europaea*), Linnaeusklokje (*Linnaea borealis*), Dennenorchis (*Goodyera repens*), Stekende wolfsklauw (*Lycopodium annotinum*) en Kraaiheide (*Empetrum nigrum*).

Het is daarom in zekere zin merkwaardig, dat de enige bekende vindplaats van *Pyrola secunda* was gelegen in het subcentreupe district. Het bos, waarin de plant groeide, was bovendien geen naalddhoutbos maar een eikenbos. Niet een eikenbos op arme grond, wat om zo te zeggen normaal zou zijn geweest, maar één op rijkere bodem. Het stond namelijk op de beekafzettingen van de ten noorden van Enghuizen stromende Hummelose beek. De bossen van Enghuizen behoren daardoor grotendeels vegetatiekundig tot vormen van het Eikenhaagbeukenbos (*Querceto-Carpinetum*). Waarschijnlijk omdat deze boscomplexen „oud” zijn, hebben deze bosgezelschappen er zich zelfs mooi ontwikkeld. Er worden ook enkele meer zeldzame planten van dit type bos gevonden, zoals Boskortssteel (*Brachypodium sylvaticum*), Reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea*), Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*) en Heelkruid (*Sanicula europaea*).

Misschien is deze voor *Pyrola secunda* van oecologisch standpunt gezien „ongewone” groeiplaats mede de oorzaak geweest van haar verdwijnen, want ze komt, voor zover bekend, thans op de oude vindplaats niet meer voor. Het eikenbos moest in verband met de houtvorderingen gedurende de Duitse bezetting in 1940-1945 worden geveld. Zoals in alle dergelijke gevallen,

rustte daarbij van overheidswege op het perceel een zogenaamde herplantplicht. Het is namelijk een nationaal belang dat de oppervlakte bos in Nederland niet afneemt. De eigenaar en het Staatsbosbeheer, die voor het nakomen van deze plicht verantwoordelijk waren, hebben zich van deze plicht gekwetend. Het bosperceel werd herbeplant, nadat een bodembewerking had plaats gevonden. Dit heeft *Pyrola secunda* niet overleefd. De planten zijn vermoedelijk ten dele ondergespit, ten dele losgerukt of op andere wijze beschadigd. De eventuele overblijvers hebben het daarna tegen de weelderige groei van kapvlakteleplanten niet kunnen bolwerken en waren, toen Prof. Heimans de plek na de oorlog opnieuw bezocht, zonder uitzondering verdwenen! Er is altijd nog een klein kansje, dat er toch nog ergens een stuk van een plant de catastrofe heeft overleefd, zon-

der dat dit, ondanks ijverig speuren, is opgemerkt. De moed wordt daarom nog niet opgegeven en naar wij hopen volgt te zijner tijd een bericht, dat het Eenzijdwendig wintergroen toch niet voor onze flora verloren ging.

Eén ding kunnen wij uit deze geschiedenis leren. Het is gevaarlijk te voorzichtig te zijn met het bekend maken van groeiplaatsen van zeer zeldzame planten. Het was bij het Staatsbosbeheer wel bekend, dat *Pyrola secunda* ergens op Enghuizen groeide, maar de groeiplaats zelve kende men niet. Het was daardoor aan deze instantie, die van overheidswege aangewezen is om in het veld voor de belangen van de natuurbescherming te waken, niet mogelijk op het critieke moment maatregelen te nemen, die het behoud van de groeiplaats hadden kunnen verzekeren.

Litteratuur.

- Heimans, E. 1899. Een nieuwe plant voor de Nederlandsche flora. De Levende Natuur 1899 pp. 92-94.
 Heimans, E. 1899. *Ramischia* (*Pyrola*) *secunda*. De Levende Natuur 1899 p. 139.
 Flora Batava. *Ramischia secunda* Gke. Dl XXI no 1, 624.
 Heukels, H. 1910. De flora van Nederland III. Leiden.

EEN MERKWAARDIG NEST VAN DE HOORNAAR

B. J. J. R. WALRECHT.

Hoe meer nesten van de Hoornaar (*Vespa crabro* L.) men ziet, des te sterker vestigt zich de overtuiging, dat deze wesp ons veel vermag te leren op het gebied van de draagwijdte van het instinct bij de sociale wespen.

We zouden de Hoornaar in vergelijking met de andere inlandse wespen een „grobouwer” kunnen noemen. Deze grove bouw stelt ons in staat afwijkingen gemakkelijker waar te nemen. De bouw heeft als

het ware op enigszins vergrote schaal plaats.

Speciaal geldt dat voor de cellen in de raten. Op bijgaande foto (fig. 1) komt de bandvormige opbouw van elke cel bijzonder goed tot zijn recht.

Maar ook de eigenaardige manier, waarop de schulpen van het omhulsel tot stand komen rondom de zeer grote nestopening, die neiging heeft tot het laatst van de bouw loodrecht onder het nest te blijven, komt